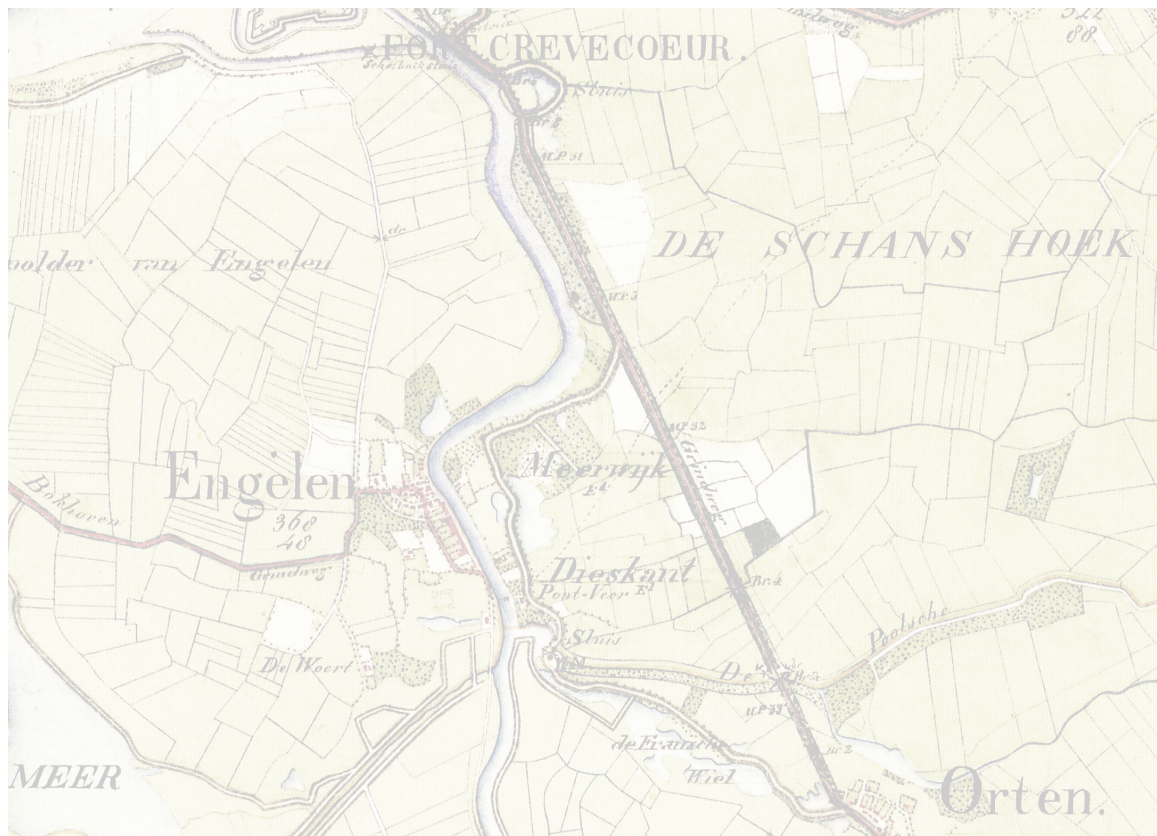

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

Someren, Someren-Eind Plangebied 't Vaartje

Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven (IVO-P)

BAAC rapport A-12.0153

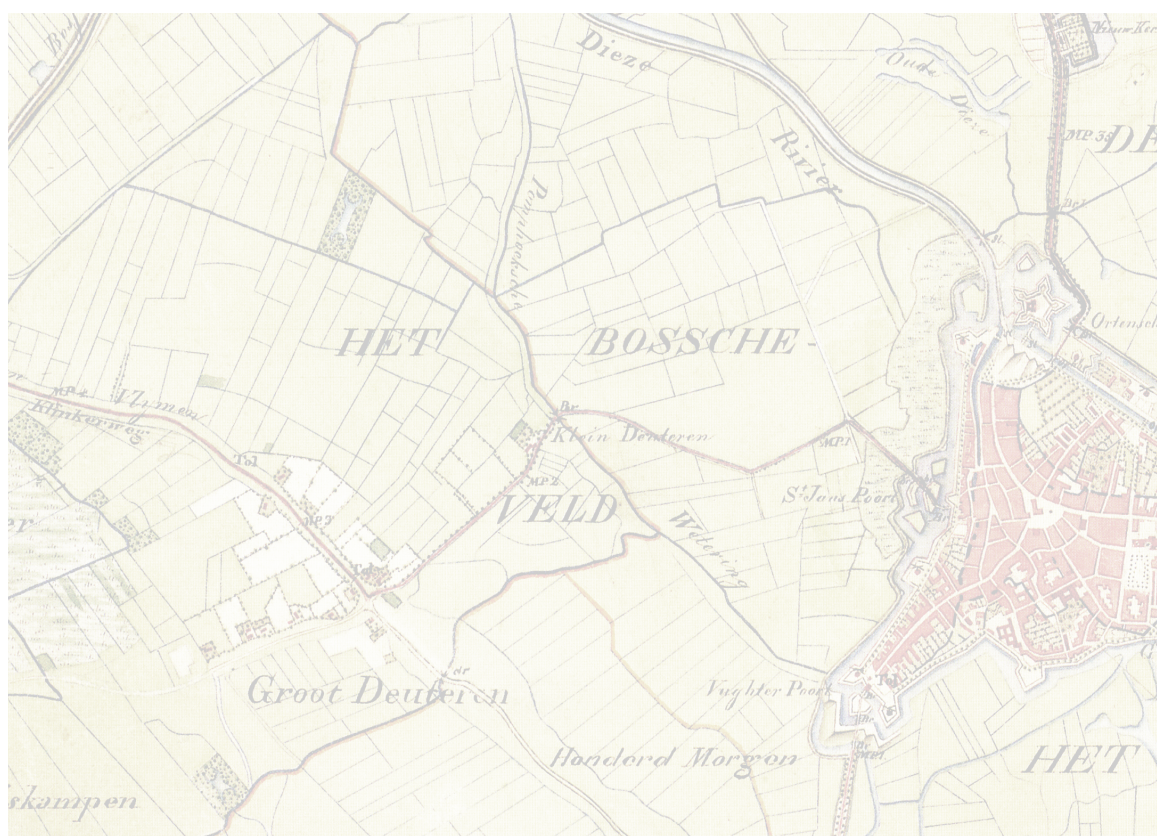
augustus 2012

Auteur:

drs J.F. van der Weerden

Status:

Definitief

Colofon

ISSN:	1873-9350
Redactie:	drs M.C. Brouwer
Tekst:	drs J.F. van der Weerden
Afbeeldingen:	J. van Gestel
Veldwerk BAAC:	P. Dijkstra
	drs A. ter Wal
	drs J.F. van der Weerden
Veldwerk De Vonder:	W. van den Bosch
	P. van Bussel
	J. van Ooijen
Kraanmachinist:	M. Pauly
Landmeter:	Breijn Stedelijke Infra BV
Vondstdeterminatie:	P. Dijkstra
	drs R. van der Mark
Copyright:	Gemeente Someren / BAAC bv, 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Someren en/of BAAC bv te 's-Hertogenbosch.

BAAC bv

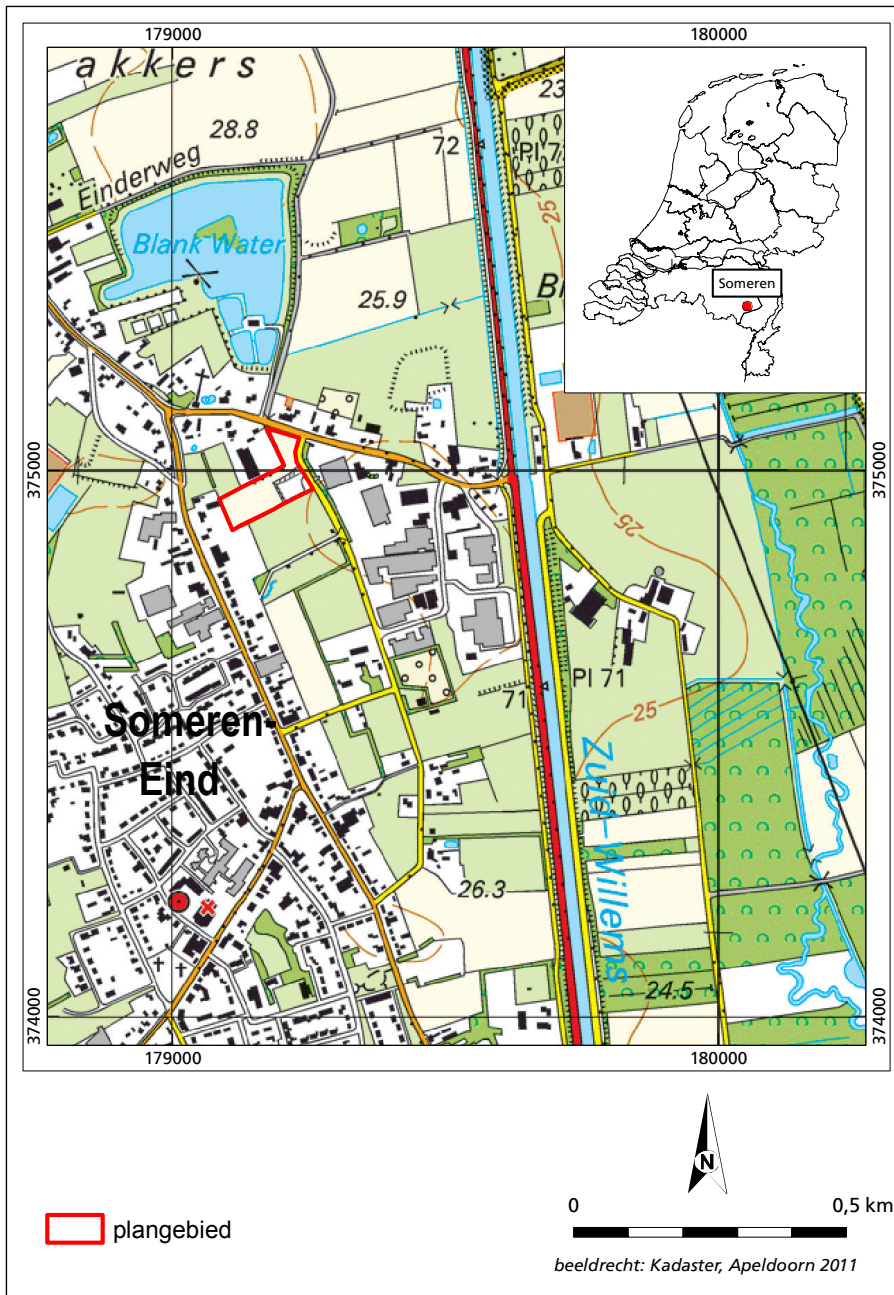
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoudsopgave

1	■ Inleiding	7
	1.1 Onderzoekskader	7
	1.2 Administratieve gegevens	8
2	■ Archeologische en landschappelijke achtergronden	9
	2.1 Geologie, geomorfologie en bodem	9
	2.2 Archeologische en historische achtergrond	10
3	■ Vraagstellingen	13
4	■ Werkwijze	15
5	■ Resultaten	17
	5.1 Bodemopbouw	17
	5.2 Sporen en vondsten	18
6	■ Conclusie	23
	6.1 Samenvatting	23
	6.2 Beantwoording onderzoeksvragen	23
	6.3 Aanbeveling	26
7	■ Literatuur en overige bronnen	27
	■ Bijlagen	29
	- Bijlage 1 Overzicht van geologische en archeologische tijdsvakken	31
	- Bijlage 2 Sporenlijst	33
	- Bijlage 3 Determinatielijst	35

Afb. 1 Locatiekaart.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van Gemeente Someren heeft het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie (BAAC bv) op 6 mei 2012 een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op industrieterrein 't Vaartje te Someren-Eind. Bij het veldwerk is dankbaar gebruik gemaakt van de medewerking van heemkundekring De Vonder.

Het onderzoeksterrein wordt in het noorden begrensd door de Brugstraat, in het oosten door 't Vaartje en in het westen en zuiden door een weiland en tuinen. De oppervlakte van het onderzoeksgebied is 1,2 ha. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande herontwikkeling van industrieterrein 't Vaartje. Voor de onderzoekslocatie bestaat op de archeologische waarden- en beleidskaart een middelhoge archeologische verwachting.¹

1 Kortlang 2010.

1.2 Administratieve gegevens

Onderzoekgegevens

Type onderzoek	Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven (IVO-P)
Datum onderzoek	6 mei 2012
Datum rapportage	Augustus 2012
Uitvoerder	BAAC bv, vestiging 's-Hertogenbosch 5222 BS 's-Hertogenbosch Tel.: 073-6136219
Projectleider	drs. J.F. van der Weerden
BAAC-rapport	A-12.0153
Opdrachtgever	Gemeente Someren Postbus 290 5710 AG Someren Contactpersoon: P. Steenbergen Tel.: 0493-494888 E-mail: p.steenbergen@someren.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Someren Postbus 290 5710 AG Someren Contactpersoon: P. Steenbergen Tel.: 0493-494888 E-mail: p.steenbergen@someren.nl
Beheer documentatie	Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant Waterstraat 20 5211 JD 's-Hertogenbosch Tel.: 06-18303225
Beheer vondstmateriaal	Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant Waterstraat 20 5211 JD 's-Hertogenbosch Tel.: 06-18303225

Locatiegegevens

Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Someren
Plaats	Someren-Eind
Toponiem	't Vaartje
Kaartblad	51H
Oppervlakte	1,2 ha
Centrumcoördinaten	179.175 / 374.960
Gegevens Archis	Onderzoeksmeldingsnummer 51749
	AMK-terrein nvt
	Waarnemingnummer(s) nvt
	Periode(s) paleolithicum-nieuwe tijd

2 Archeologische en landschap- pelijke achtergronden

2.1 Geologie, geomorfologie en bodem

Het plangebied is gelegen in het Zuid-Nederlandse dekzandgebied, in een tektonisch actief gebied. Dit gebied wordt gekenmerkt door een aantal breuken in de aardkorst waarvan de Peelrandbreuk de bekendste is. Deze breuk scheidt de Peelhorst van de Centrale Slenk of Roerdalslenk. Someren is gelegen in de Centrale Slenk, een gebied dat nog steeds onderhevig is aan tektonische bodemdaling. Ten gevolg van deze bodemdaling zijn de oudere afzettingen diep weggezakt en in verloop van tijd bedekt met een 15 tot 45 meter dik zandpakket. Dit zandpakket bestaat deels uit fluvioperiglaciale afzettingen, afgezet door regen- en smeltwaterstromen in het eerste deel van de laatste ijstijd (het Weichselien, ca. 115000 – 12000 jaar geleden). Deze afzettingen bestaan uit fijn en grof zand, soms met lagen grind, leem of plantaardig materiaal en liggen in het plangebied waarschijnlijk binnen twee meter beneden maaiveld. Aan het einde van het Weichselien zijn deze afzettingen bedekt met het zogenaamde dekzand.

Gedurende de latere perioden van de ijstijd was het klimaat droger dan in voorgaande perioden. Deze droogte in combinatie met een schaars begroeid landschap zorgde ervoor dat de wind vrij spel had, waardoor er op grote schaal dekzand kon worden afgezet. Het dekzandrelief bestaat voor het grootste gedeelte uit dekzandruggen en dekzandwelvingen. De ruggen zijn vaak duidelijk te zien en kunnen meer dan 1,5 m boven hun omgeving uitsteken. De dekzandwelvingen zijn minder geaccidenteerd. Behalve deze reliëfrijke gebieden zijn er ook gebieden waar het dekzand in de vorm van vlakten is afgezet.

Het plangebied ligt volgens de geomorfologische kaart en de bodemkaart op een dekzandrug met hoge zwarte enkeerdgronden. De zwarte enkeerdgronden (zEZ) hebben meestal een zandig tot zwak lemig plaggendek. Ze worden vooral aangetroffen als complexen van oude bouwlandgronden op de hoger gelegen dekzandruggen. De nabijheid van zwarte enkeerdgronden bij heideontginningen suggereert dat de zwarte kleur vooral het gevolg is van het gebruik van heideplaggen. Enkeerdgronden zijn gronden met een niet vergraven, humushoudende bovengrond die dikker is dan 50 cm. Deze worden bodemkundig ook wel plaggendekken genoemd. Een plaggendek is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van potstalstrooisel op de akker. De vorming van een plaggendek kan teruggaan tot in de late middeleeuwen. Bestond het stalstrooisel uit bosstrooisel of grasplaggen dan ontstond een bruine enkeerdgrond (bEZ). Bij gebruik van heideplaggen ontstond een zwart plaggendek. In gebie-

den met plaggendekken dient rekening gehouden te worden met een rijk bodemarchief. Aangezien het oorspronkelijke oppervlak mogelijk vanaf de middeleeuwen is opgehoogd, zijn eventuele archeologische resten uit de perioden van vóór de middeleeuwen door de beschermende functie van het dek meestal weinig verstoord en daardoor goed bewaard gebleven. Vaak werd het huisafval ook vermengd met de plaggen. Hierdoor wordt in plaggendekken vaak 'mestaardewerk' aangetroffen. Dit mestaardewerk is vaak van elders aangevoerd en heeft daarom meestal geen relatie met een vindplaats ter plekke.

2.2 Archeologische en historische achtergrond

2.2.1 Archeologie

Op de archeologische waarden- en beleidskaart van de gemeente Someren staat het plangebied aangegeven als een gebied met een middelhoge archeologische verwachting. In het plangebied zijn in het verleden geen archeologische vondsten gedaan. Ook in een straal van 500 m rondom het plangebied zijn geen waarnemingen of onderzoeksmeldingen bekend. In ARCHIS staan geen monumenten vermeld in de directe omgeving van het plangebied.²

Ten noorden van het plangebied ligt de oostelijke dekzandrug van het dorp Someren waar vanaf 1990 grootschalig archeologisch onderzoek is uitgevoerd in de nieuwbouwwijk Waterdael. Hierbij zijn bewoningssporen en grafvelden aangetroffen uit de periode vroege ijzertijd tot en met volle middeleeuwen. In het beekdal van de Aa, ten oosten van het onderzoeksgebied zijn rituele deposities (o.a. uit de Romeinse tijd) gevonden.

2.2.2 Historie

In de Romeinse tijd vond bewoning plaats langs de beekdalen, op de overgang van de hogere naar de lagere gronden. Na de Romeinse tijd nam de bevolking sterk af en daarmee ook het areaal cultuurlandschap, dat ten dele weer bebost raakte. In de Merovingische en Karolingische periode (600 – 1000) nam de bevolking weer toe en werden de hooggelegen dekzandruggen in gebruik genomen.

De oudste vermelding van Someren lijkt uit het jaar 1212 te stammen.³ De naam is op verschillende manieren gespeld, zo komen onder andere Sumeren, Summarin, Somere en Zomeren voor (in het dialect nog Zummere). Over de herkomst van de naam zijn de meningen verdeeld. Een verwijzing naar zeven vennen of moerassen, Sevenmoeren, gedaan in 1608, is in later tijden klakkeloos overgenomen.⁴ Coenen komt tot de conclusie dat de naam Someren kan worden herleidt tot het Germaanse Sum-arin, zomerbeek.

Diverse vondsten tonen aan dat al in het laat-paleolithicum op het grondgebied van Someren mensen aanwezig waren. Op diverse plaatsen, zoals bij de Hoenderboom, Sluis 11 en de Maarheezerdijk, zijn werktuigen uit deze periode aangetroffen, onder andere van de Ahrensburg- en Tjongercultuur. Ook uit latere periodes, zoals het mesolithicum en neolithicum, de bronstijd en ijzertijd en de Romeinse tijd zijn volop vondsten bekend. De oudst herkende sporen stammen uit de late bronstijd. Het betreft vrijwel uitsluitend graven uit die

² <http://archis2.archis.nl>.

³ Van Oirschot et al. 1990.

⁴ Coenen 2001.

periode, zoals de urnenvelden op het zogenaamde Philipskampeerterrein en Waterdael.⁵ Bij langdurig onderzoek in de nieuwbouwwijk Waterdael zijn de bij het urnenveld behorende bewoningsporen aangetroffen. Ook elders in Someren zijn bewoningsporen uit de ijzertijd aangetroffen, maar vaak wat gefragmenteerder.⁶

Bewoningsporen uit de Romeinse tijd zijn gevonden in Waterdael, het SRV-terrein en nabij het nieuwe kerkhof aan de Loovebaan. Het gaat hierbij om agrarische nederzettingen, waarbij onder andere postalboerderijen zijn aangetroffen.⁷ In de wijk Waterdael is bovendien een Romeins grafveld opgegraven. Een opvallende vondst uit deze periode is het zogenaamde "krijgersgraf" dat gereconstrueerd is in het Archelogiehuis.⁸

De periode laat-Romeinse tijd en zeer vroege middeleeuwen ontbreekt op de meeste plaatsen in Brabant. Bij het onderzoek in Waterdael is wel aangetoond dat er op die locatie sprake is van continuïteit van bewoning. Op het naastgelegen Plan Kievitsakkers zijn sporen en vondsten uit in ieder geval de 5de eeuw en later aangetroffen. Aan de overzijde van de Muldersweg, in Plan Waterdael zelf, zijn een tiental gebouwplattegronden uit de Merovingische en Karolingische tijd opgegraven.⁹ Verder zijn op Waterdael tientallen gebouwen uit de volle middeleeuwen aangetroffen, alsmede de bijbehorende erven en infrastructuur.

Het is duidelijk dat tijdens de volle middeleeuwen de bevolking sterk toeneemt, een fenomeen dat ook elders in Brabant wordt waargenomen. In deze periode vindt ook een verschuiving van bewoning plaats. De boerderijen verplaatsen zich van de hogere gronden naar de lager gelegen gronden. Het lijkt er op dat de betere gronden uitsluitend voor landbouwdoeleinden werden gebruikt, mogelijk voor surplus-productie ten behoeve van de opkomende steden. Er ontstaan door die verschuiving meerdere gehuchten, zoals Slieven, Schoot, Vaarsel en Hoeven.

In 1301 verleende hertog Jan II van Brabant Someren een aantal belangrijke rechten. Dit waren, zoals lang werd gedacht, geen stadsrechten, maar bijvoorbeeld het recht op de instelling van een schepenbank en het gebruik van de gemeenschappelijke gronden. Het verlenen van deze en andere rechten leidde mede tot de bloei van Someren. Deze gemeente telde lange tijd meer huizen en inwoners dan bijvoorbeeld Helmond, ondanks verwoestingen en plunderingen in de Tachtigjarige Oorlog.¹⁰ Mede door de oorlog komt er armoede en verval, waardoor ook de zeven herenhuizen of kasteeltjes verlaten raken. De bloei-periode van Someren is dan voorgoed voorbij.

Het huidige kerkdorp Someren-Eind is ontstaan door ontginningsactiviteiten in de Vale Peel, die plaatsvonden in de tweede helft van de 19e eeuw. Deze geschieden door particuliere ondernemingen zoals de Hollandse Griendtsveen Maatschappij. Later verlegde deze maatschappij haar werkterrein naar Schotland en Engeland, waar ook Somerense vaklieden heen werden gezonden. De zelfstandige parochie Someren-Eind (lange tijd nog "Nieuwe Parochie" genoemd) werd opgericht in 1878, toen Someren-Eind een eigen pastoor kreeg. Op de kerk is de tekst: 'Laus tua finisterrae finisterrae adorabunte' aangebracht. Finisterra (einde van de wereld) is de wat wijdlopige naam voor een buurtschap op 2 km afstand. De parochiekerk werd gewijd aan Sint-Lambertus.

5 Roymans/Kortlang 1993.

6 O.a. van der Weerden 1995.

7 Hakvoort et al. 2004.

8 Roymans/Kortlang 1993.

9 Van Renswoude 2002.

10 Coenen 2001.

Op kaartmateriaal uit 1900 is te zien dat op de onderzoekslocatie geen sprake is van bebouwing.¹¹ Ten noorden hiervan zijn enkele gebouwen aanwezig. Op de kadastrale minuutkaart uit 1832 is eveneens geen sprake van bebouwing. Op beide kaarten is de onderzoekslocatie in gebruik als akker.

11 <http://www.watwaswaar.nl>.

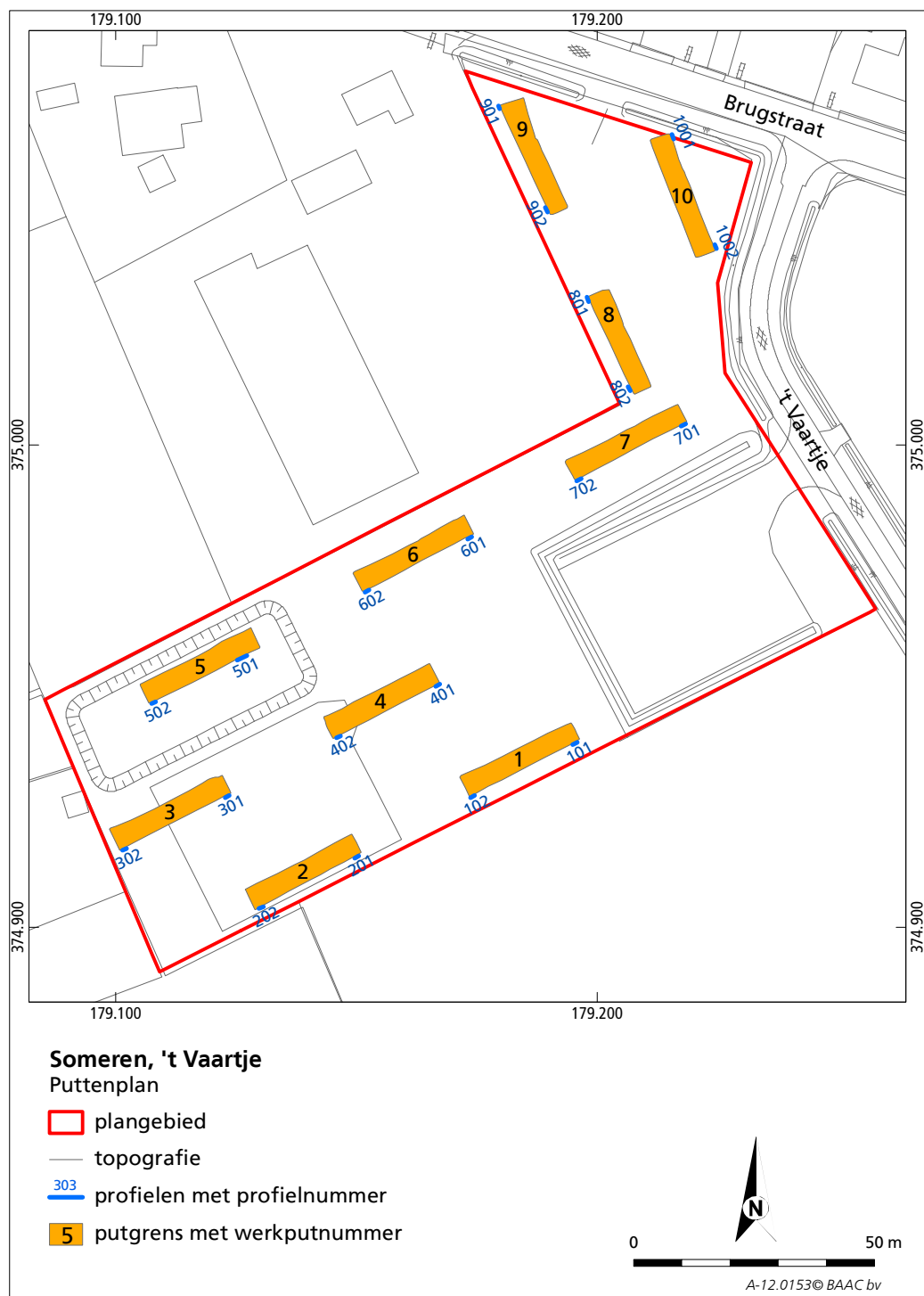
3 Vraagstellingen

Het onderzoek past binnen de vraagstellingen zoals die verwoord zijn in de hoofdstukken 11, 17, 18 en 22 van de NOaA.¹² Bovendien kan het onderzoek wellicht een bijdrage leveren aan het Zuid-Nederland project, waarbij Someren een zogenaamde archeologische micro-regio vormt.

Doel van het onderzoek is onder meer antwoord te geven op een aantal vragen met betrekking tot de bodem, de aard en datering van de vindplaats(en) en de waardering van de vindplaats(en), zoals is opgenomen in het Programma van Eisen.¹³ Voor een opsomming van de onderzoeksvragen wordt verwezen naar paragraaf 6.2 (beantwoording onderzoeksvragen).

¹² <http://www.noaa.nl>.

¹³ Kortlang 2012.

Afb. 2 Puttenplan.

4 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd conform de specificaties in de KNA versie 3.2 en de werkwijze zoals die in het Programma van Eisen is geformuleerd.¹⁴ Conform het Programma van Eisen is binnen het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd. Uitgangspunt voor het onderzoek was dat de proefsleuven een oppervlakte van 10% van het onderzoeksgebied moesten beslaan. Op het onderzoeksterrein zijn tien proefsleuven aangelegd van circa 25 bij 4 meter met een totaal oppervlak van circa 1100 m², wat neerkomt op een dekkingsgraad van ruim 9%. Zeven sleuven (1 t/m 7) hebben grofweg een noordwest-zuidoost oriëntatie. De overige drie proefsleuven (8 t/m 10) hebben een zuidwest-noordoost oriëntatie. De twee geplande sleuven op de vrachtwagenparkeerplaats zijn in overleg met de gemeente Someren niet aangelegd.

Het vlak is onder begeleiding van een senior KNA-archeoloog aangelegd met een graafmachine met een gladde bak. Tijdens de aanleg zijn vondsten verzameld in vakken van 4 bij 5 meter. Indien mogelijk zijn aanlegvondsten aan grondsporen gekoppeld. Het vlak is gefotografeerd, getekend (schaal 1:50) en beschreven. Van zowel het aangelegde vlak als van het maaiveld van één zijde van de proefsleuf zijn de hoogtes bepaald. Het vlak en de stort zijn afgezocht met een metaaldetector. Voor zover nodig voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn grondsporen gecoupeerd, getekend (schaal 1:20) en beschreven. Van alle proefsleuven zijn profielen gedocumenteerd (schaal 1:20) door middel van twee profielkolommen. Na afloop van het veldwerk zijn alle proefsleuven dichtgegooid en aangereden. Tijdens het veldwerk is dankbaar gebruik gemaakt van de vrijwilligers van heemkundekring De Vonder.

¹⁴ Kortlang 2012.

*Afb. 3 Oostprofiel proef-
sleuf 1 (boven) en westprofiel
proefsleuf 3 (onder).*

5 Resultaten

5.1 Bodemopbouw

Tijdens het onderzoek zijn in alle proefsleuven profielkolommen gedocumenteerd. In geen enkel profiel was de oorspronkelijke bodemopbouw nog aanwezig. Hieronder worden enkele representatieve profielen besproken.

Het oostprofiel in proefsleuf 1 (profiel 101) vertoont onder de circa 40 cm dikke bouwvoor (Aap-horizont) een circa 15 cm dikke ophooglaag, bestaande uit geel/geelbruin zand. Deze laag lijkt het resultaat te zijn van het egaliseren van het terrein, waarbij zand uit de hogere delen is gedeponeed in de lagere terreindelen. De laag daaronder is circa 30 cm dik en bestaat uit een verspitte natuurlijke ondergrond, waarin de verspitte grondlagen (A-, E- en B-horizont) in de vorm van plaggen nog herkenbaar zijn. Daaronder bevindt zich de natuurlijke ondergrond, in dit geval een restant van een B-horizont met daarin inspoelingsfibers. De aanwezigheid van B- en E-horizonten in de ondergrond duidt op vrij natte bodems, zoals die worden aangetroffen in natte heidegebieden.

Het westprofiel van proefsleuf 3 (profiel 302) is een typisch A/C-profiel. De bovenste 40 cm is de dikke bouwvoor, waaronder zich, na een scherpe overgang, de lichtgekleurde natuurlijke ondergrond bevindt. Deze vrij lichte kleur duidt er op dat dit deel van het terrein geëgaliseerd is, waarbij de oorspronkelijk dieper gelegen lagen direct onder de bouwvoor zijn komen te liggen. Het vrijgekomen zand is waarschijnlijk gebruikt om de lager gelegen terreindelen op te vullen, gezien de bodemopbouw in het oosten van sleuf 6. Aftopping/egalisatie lijkt in ieder geval in het westen van sleuf 3, in sleuf 5 en in sleuf 10 te hebben plaatsgevonden.

5.2 Sporen en vondsten

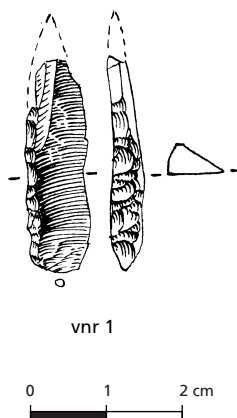
Gedurende het onderzoek zijn 32 spoornummers uitgedeeld voor de natuurlijke ondergrond en de verschillende aangetroffen antropogene sporen. De antropogene sporen bestaan uit zes greppels, een mogelijk karrenspoor, spitsporen, enkele (sub)recente kuilen en recente verstoringen. Veel van de sporen, zoals de greppels en de spitsporen lijken het resultaat te zijn van het ontginnen van het terrein.

De aanwezige greppels in de proefsleuven 2, 4, 5 en 6 laten de resten van een verkaveling zien die wat betreft oriëntatie overeenkomt met de nog bestaande verkaveling. Deze oriëntatie is ook op de kadastrale minuut van 1832 al aanwezig. Als de diverse greppels worden doorgetrokken ontstaan perceelsstroken met een breedte van circa 26 meter.

De in proefsleuf 9 aangetroffen greppel (spoor 902) loopt evenwijdig aan de huidige Brugstraat en houdt mogelijk verband met een eerdere fase hiervan. Gezien de diepte (circa 75 cm) gaat het om een bermgreppel. Het jongste vondstmateriaal uit deze greppel stamt uit de 19de of 20ste eeuw.

In de sleuven 7 en 8 zijn enkele sporen aangetroffen die mogelijk tot een karrenspoor behoord hebben. Gezien de geringe diepte van de sporen blijkt dat het karrenspoor slechts extensief benut is. De afstand tussen de beide sporen is circa 1,5 meter, wat vrij breed is, maar niet ongebruikelijk.

In proefsleuf 5 komen enkele recente kuilen voor, waarvan de functie niet duidelijk is.

Er is slechts een gering aantal vondsten gedaan.

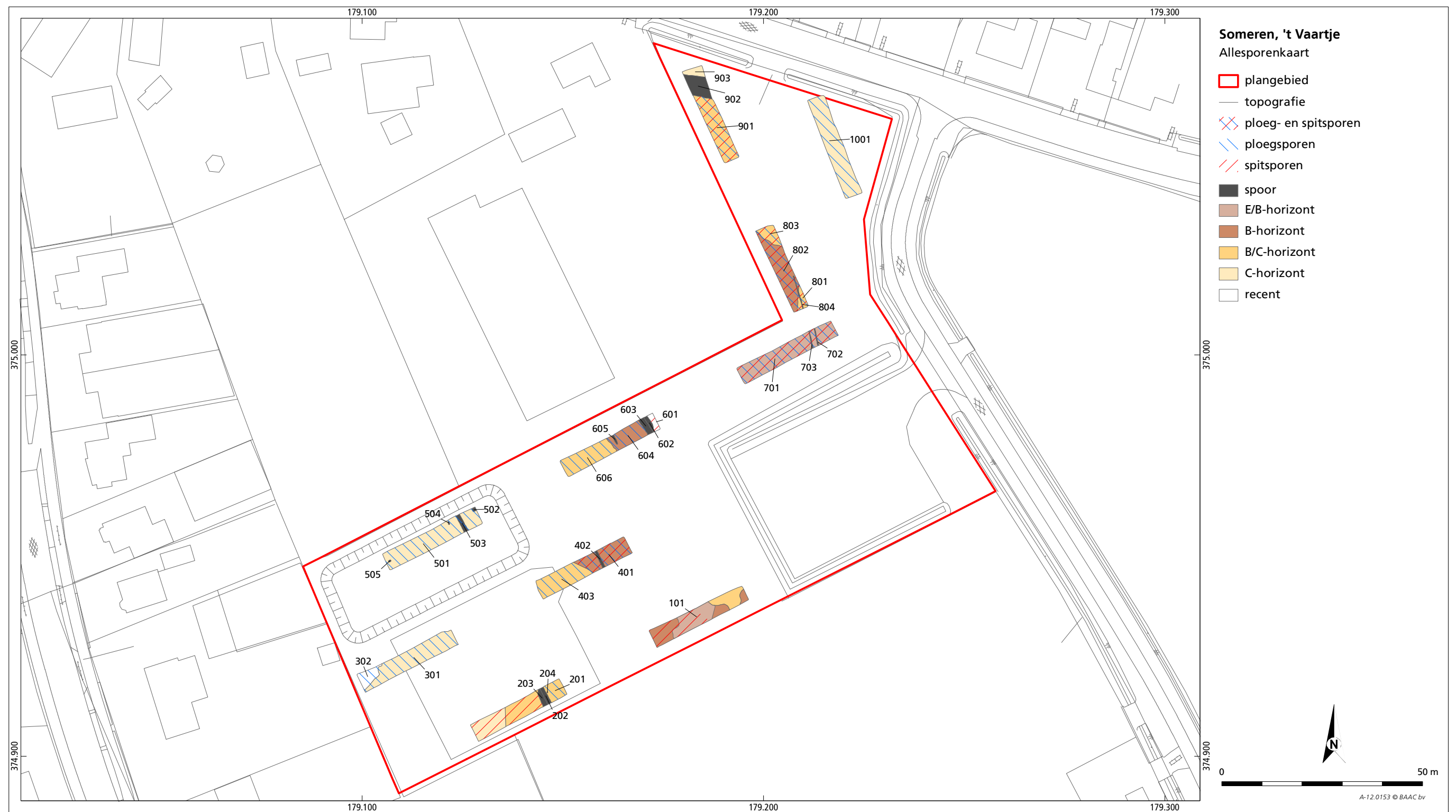
Op één fragment vuursteen na gaat het hierbij om aardewerk.

In proefsleuf 1 is bij de aanleg van het vlak een zogenaamde Tjongerspits uit het laat-paleolithicum gevonden. Deze spits heeft nog een lengte van 28 mm, een breedte van 9 mm en een dikte van 4 mm. Het bijzondere van deze spits is dat deze aan de voorzijde duidelijk *impact*-schade vertoont. De pijl heeft kennelijk doel getroffen. De ouderdom ligt tussen 11.800 en 10.800 voor Chr.

Afb. 4 Tekening Tjongerspits.

Bij het aardewerk gaat het om elf scherven roodbakkend aardewerk, twee fragmenten pijpjarde, één fragment industrieel wit en één verder niet determineerbare scherv. Het roodbakkende aardewerk komt uit de periode 1350-1800. Hieronder bevinden zich twee fragmenten Nederrijns aardewerk met een datering in de 17de of 18de eeuw.

Van dit vondstmateriaal komen acht scherven roodbakkend aardewerk, één fragment van een pijpensteel en de scherv industrieel wit aardewerk uit de bermgreppel in proefsleuf 9. Deze heeft dan ook een maximale ouderdom van 200 jaar.

Afb. 5 Allesporenkaart.

Afb. 6 Allesporenkaart in combinatie met de kaart van 1832.

6 Conclusie

6.1 Samenvatting

In het plangebied zijn in totaal 10 proefsleuven aangelegd. De natuurlijke ondergrond laat zien dat het terrein in het verleden matig geschikt is geweest voor bewoning. De nog aanwezige B- en E-horizonten duiden op (periodiek) natte omstandigheden. De beakkering lijkt ter plaatse van het plangebied pas vrij laat, in de nieuwe tijd, op gang gekomen te zijn. Vrijwel alle sleuven bevatten sporen van grondverbetering en/of diepploegen. Relevante oudere sporen zijn slechts mondjesmaat aanwezig. In een aantal sleuven komen greppels voor, waarvan de oriëntatie identiek is aan die op de kadastrale minuut van 1832. Daarnaast komt een slecht geconserveerd (of matig benut) karrenspoor voor. Er is weinig vondstmateriaal aanwezig, hetgeen eveneens op een late ingebruikname van het plangebied als akker wijst.

6.2 Beantwoording onderzoeksvragen

■ Algemeen:

1. Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?

Er zijn sporen teruggevonden van landindeling, zoals greppels en karrensporen. Bewoningssporen zijn niet aangetroffen en worden hier verder ook niet verwacht.

2. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor te geven?

De geringe hoeveelheid sporen is te wijten aan de relatieve lage en dus ook vochtige ligging van het terrein, waardoor het minder gunstig voor bewoning was. Een agrarische functie als bijvoorbeeld weiland was mogelijk.

3. In hoeverre komen de onderzoeksresultaten uit het vooronderzoek overeen met de resultaten uit het proefsleuvenonderzoek?

De resultaten uit het vooronderzoek sluiten goed aan bij die van het proefsleuvenonderzoek.

4. Is er een verwachting dat buiten het nu onderzochte gebied nog resten van de aangetroffen sites aanwezig zijn en wat is de verwachting omtrent de fysieke en inhoudelijke kwaliteit daarvan?

N.v.t.

■ Gaafheid en conservering van de vindplaatsen:

5. In welke lagen, zones of gebieden bevinden zich gave en goed geconserveerde archeologische resten of waar zijn ze te verwachten?

N.v.t.

6. Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?

De sporen en vondsten zijn matig tot goed geconserveerd. Daar waar zich spitsporen of sporen van diepploegen bevinden is de conservering matig, op de andere locaties goed.

■ Perioden en sites:

7. Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?

De weinige sporen en vondsten vormen geen vindplaats, maar zijn het resultaat van landindeling en ontginningen.

8. Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?

N.v.t.

9. Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:

- de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing
- de geologische en/of bodemkundige eenheid
- de omvang (inclusief verticale dimensies)
- aard/complextype/functie
- de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
- de vondst- en spoordichtheid
- de stratigrafie
- de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie

Bij gebrek aan een vindplaats zijn deze vragen niet te beantwoorden.

10. Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, vennen, et cetera?

Er zijn uitsluitend aanwijzingen voor landgebruik aangetroffen. In diverse sleuven zijn perceelsgreppels aangetroffen, die, indien doorgetrokken, stroken land met een breedte van circa 26 meter vormen. De oriëntatie is min of meer gelijk aan die in 1832 (en de nu nog aanwezige landverdeling). In de sleuven 7 en 8 lijkt een restant van een karrenspoor aanwezig. Dit karrenspoor is niet intensief benut en is mogelijk benut om mest op het land uit te rijden. Op historische kaarten is dit karrenspoor niet aanwezig. Het op de kaart aanwezige (over)

pad tussen de sleuven 4 enerzijds en 2 en 5 anderzijds heeft geen sporen in de bodem nagelaten.

11. Zijn er aanwijzingen voor agrarische en/of ambachtelijke activiteiten? Zo ja, waaruit blijkt dat en welke kenmerken zijn hieraan naar analogie van vraag 9 te geven?

Er zijn geen directe aanwijzingen voor agrarische of ambachtelijke activiteiten.

12. Kunnen meerdere bewoningsfasen onderscheiden worden?

N.v.t.

13. Wanneer en waarom zijn de sites en de vindplaats in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?

N.v.t.

■ Landschap en bodem:

14. Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?

N.v.t., er is geen vindplaats aangetroffen.

15. Hoe is de opbouw van het profiel in bodemkundige zin? Wat zijn de kenmerken van de stratigrafische eenheden? Is er sprake van loopvlakken, begraven bodems, ophogingslagen of cultuurlagen?

De opbouw van de profielen is divers. Vele profielen bestaan uit slechts twee onderscheidbare lagen, een recente bouwvoor die strak begrensd op het natuurlijke moedermateriaal ligt. Dit kan een C, B/C, B of B/E-horizont zijn. In andere gevallen is er tussen de bouwvoor en het moedermateriaal nog een menglaag aanwezig. De in het terrein aanwezige depressies lijken sub-recent opgevuld te zijn, waarschijnlijk tijdens de ontginning van het gebied. Dit is onder andere het geval in het uiterste oosten van sleuf 6.

16. Wat is het paleo-ecologische potentieel van het onderzoeksgebied? Liggen in de omgeving locaties die voor analyse bemonsterd kunnen worden?

Het paleo-ecologische potentieel lijkt laag te zijn. Er zijn geen sporen of natuurlijke laagtes aanwezig die diep genoeg zijn voor een goede conservering van organisch materiaal.

17. Kan aan de hand van archeologisch vondstmateriaal uit het akkerdek een uitspraak worden gedaan over de ouderdom en/of de vorming van dit akkerdek?

Het aangetroffen vondstmateriaal is gering in aantal en over het algemeen van relatief jonge oorsprong. De beakkering van het terrein lijkt pas in de 17de of 18de eeuw gestart te zijn. Het is ook mogelijk dat de beakkering eerder is gestart, maar dat de bijbehorende bewoning zich op relatief grote afstand heeft bevonden. De kans dat huisafval op de onderzoekslocatie terecht is gekomen wordt daardoor klein.

18. Welke postdepositionele processen hebben zich afgespeeld en wat is het effect daarvan op de archeologische resten?

Bij de ontginning van het terrein is het waarschijnlijk geheel met de hand omgespit, terwijl het in recente tijden diep is geploegd. Tevens is het terrein geëgaliseerd, waarbij de hoogste koppen zijn afgegraven en de laagste delen zijn opgehoogd.

6.3 Aanbeveling

Aangezien er geen duidelijke vindplaats is aangetroffen kan de waardering hier achterwege blijven.

Aanbevolen wordt om op het onderzoeksterrein geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden. Het (vrijwel) ontbreken van archeologische sporen en vondsten heeft tot dit besluit geleid. Het is evenwel niet uit te sluiten dat zich in de directe omgeving van het onderzoeksgebied nog wel archeologische vindplaatsen bevinden. Deze zullen zich waarschijnlijk op de hogere terreindelen bevinden.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemverstorende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten. Het selectieadvies dient namelijk eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid wat uiteindelijk leidt tot een selectiebesluit.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC bv wil er daarom op wijzen dat men bij bodemverstorende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de Minister (in de praktijk de RCE) conform artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

7

Literatuur en overige bronnen

Literatuur

Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2*, Gouda.

Coenen, J., 2001: *Hertog Jan en de Zummerse mens. Een overzicht van de geschiedenis van Someren en Lierop*, Someren.

Deeben, J./E. Rensink, 2005: Het Laat-Paleolithicum in Zuid-Nederland, in: J. Deeben et al., *De steentijd van Nederland*, Archeologie 11/12, Meppel.

Hakvoort, S./F. Kortlang en M. Wesdorp, 2004: *Archeologisch onderzoek op de Hoge Akkers en de Ripsvelden bij Someren. Bewoning uit de IJzertijd en de Romeinse tijd*. ZAR 15, Amsterdam.

Kortlang, F.P., 2010: *Nota Archeologiebeleid gemeente Someren. Naar een implementatie van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg in het gemeentelijke beleid*. ArchAeO-Rapport 09012 concept 2, Eindhoven.

Kortlang, F.P., 2012: *Someren-'t Vaartje. Programma van Eisen Proefsleuven met mogelijkheid doorstart: versie 1*, Eindhoven.

Oirschot, A./A.C. Jansen en L.S.A. Koesen (red.), 1990: *Encyclopedie van Noord-Brabant in 4 delen*, Baarn.

Renswoude, J. van, 2002: *De bewoningsgeschiedenis van de Vroege Middeleeuwen te Someren. De resultaten van het archeologisch onderzoek op het*

terrein Waterdael, doctoraalscriptie UVA, Amsterdam.

Roymans, N./F. Kortlang, 1993: *Bewoningsgeschiedenis van een dekzandlandschap langs de Aa te Someren*, in: N. Roymans & F. Teuws (red.) *Een en al zand. Twee jaar graven naar het Brabants verleden*, 's-Hertogenbosch.

Weerden, J.F. van der, 1995: *Tussen aa en AA, een gedeeltelijke inventarisatie van de gemeente Someren (N.-BR)*, kleine scriptie RUL, Leiden.

Websites

<http://archis2.archis.nl>

<http://www.noaa.nl>

<http://www.watwaswaar.nl>

Bijlagen

- 1 ■** Overzicht van geologische en archeologische tijdsvakken
- 2 ■** Sporenlijst
- 3 ■** Determinatielijst

Bijlage 1 Overzicht van geologische en archeologische tijdsvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie					
11.755 12.745 13.675 14.025 15.700 29.000 50.000 75.000 115.000 130.000 370.000 410.000 475.000 850.000 2.600.000	Kwartair	Pleistoceen	Holoceen		1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Boxtel	Formatie van Beegden		
			Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye					
				Allerød (warm)							
				Vroege Dryas (koud)							
				Bølling (warm)							
				Laat-Pleniglaciaal						3	
			Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal							
				Vroeg-Pleniglaciaal	4						
				Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5a						
			5b								
			5c								
			5d								
			Eemien (warme periode)		5e		Eem Formatie				
			Midden	Midden	Saalien (ijstijd)		6			Formatie van Urk	
					Holsteinien (warme periode)						
Elsterien (ijstijd)											
Cromerien (warme periode)		Formatie van Sterksel									
Vroeg	Vroeg					Pre-Cromerien					

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden		
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd		
- 1500				Vb1		Middeleeuwen		
- 450 0 - 12				Va		Romeinse tijd		
- 800	815	Midden	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk>1% invloed landbouw (granen)	Bronstijd		
- 2000	2650			IVa		Neolithicum		
- 3755	5000							
- 4900		Vroeg	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	Mesolithicum		
- 5300								
- 7020	8000							
- 8240	9000		Boreaal warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es			
- 8800			Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend			
- 11.755	10.150	Laat-Pleistoceen (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	parklandschap		
- 12.745	10.800			Allerød	LW II		dennen- en berkenbossen	
- 13.675	11.800			Vroege Dryas	LW I		open parklandschap	Laat-Paleolithicum
- 14.025	12.000			Bølling			open vegetatie met kruiden en berkenbomen	
- 15.700	13.000		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)			perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra		
- 35.000								
- 75.000		Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)			perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap	Midden-Paleolithicum		
- 115.000								
- 130.000		Eemien (warme periode)			loofbos			
- 300.000		Saalien (ijstijd)				Vroeg-Paleolithicum		

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenberghe (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holocene. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2 Sporenlijst

SPOOR	PUT	VLAKE	AARD_SPOOR	DIEPTE	COUPE	TEKCOUPE	BEGIN DAT	EINDE DAT
101	1	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
201	2	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
202	2	1	Spitsporenbaan	18	Ja	Ja	NT	NT
203	2	1	Greppel	40	Ja	Ja	NT	NT
204	2	1	Houten paal	0	Nee	0	NTC	NTC
301	3	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
302	3	1	Recent	0	Nee	0	NTC	NTC
401	4	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
402	4	1	Greppel	16	Ja	Ja	NT	NT
403	4	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
501	5	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
502	5	1	Recent?	0	Nee	0	NTC	NTC
503	5	1	Greppel	22	Ja	Ja	NT	NT
504	5	1	Kuil	15	Ja	Ja	NT	NT
505	5	1	Kuil	13	Ja	Ja	NT	NT
601	6	1	Ophogingslaag	54	Ja	Ja	NT	NT
602	6	1	Spitsporenbaan	0	Nee	0	NT	NT
603	6	1	Greppel	0	Nee	0	NT	NT
604	6	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
605	6	1	Greppel	0	Nee	0	NT	NT
606	6	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
701	7	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
702	7	1	Karrenspoor	0	Nee	0	NT	NT
703	7	1	Karrenspoor	0	Nee	0	NT	NT
801	8	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
802	8	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
803	8	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
804	8	1	Karrenspoor	0	Nee	0	NT	NT
901	9	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
902	9	1	Greppel	75	Nee	0	NT	NTC
903	9	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-
1001	10	1	Natuurlijke ondergrond	0	Nee	0	-	-

Bijlage 3 Determinatielijst

vondstnr	subnr	put	spoor	categorie specifiek	categorie	R	W	B	O	frag- ment	MAI	gewicht	baksel	versiering	vorm algemeen	vorm details	begin datering	eind datering	begin periode	eind periode	opmerkingen
1	1	1	101	AWG	SVU	0	0	0	0	1		0	0			Tjongerspits	-11.800	-10.800	PALEOLB	NTC	impactschade
2	1	2	201	AWG	KER	0	1	0	0	0		0	INDET				0	2000	ROM	NTC	
3	1	4	403	AWG	KER	0	0	1	0	0		0	ROOD	slbversiering	bord	Nederrijns	1600	1800	NTA	NTB	
4	1	6	606	AWG	KER	0	1	0	0	0		0	ROOD	slbversiering			1600	1700	NTA	NTB	
4	2	6	606	AWG	KER	0	1	0	0	0		0	ROOD				1350	1550	LMEB	NTA	
5	1	7	701	AWG	KER	0	0	0	1	0		0	PIP		pijpensteel		1600	1900	NTA	NTC	
6	1	9	902	AWG	KER	0	6	0	0	0		0	ROOD				1350	1550	LMEB	NTA	
6	2	9	902	AWG	KER	0	1	0	0	0		0	ROOD	slbversiering	bord	Nederrijns	1750	1800	NTB	NTB	
6	3	9	902	AWG	KER	0	0	0	1	0		0	ROOD		oortje		1600	1700	NTA	NTB	
6	4	9	902	AWG	KER	0	1	0	0	0		0	IWIT	blauw/wit	bordje?		1800	2000	NTB	NTC	
6	5	9	902	AWG	KER	0	0	0	1	0		0	PIP		pijpensteel		1600	1900	NTA	NTC	